

FAQ Frequent Asked Questions

BETREFFENDE:

Managen

&

Ondernemen

De vragen staan per onderwerp gegroepeerd in dezelfde volgorde als dat je de rekenbladen moet invullen. De nummering van vragen komt overeen met de tabbladen van het rekenblad.

Voorbeelden van uitgewerkte berekeningen zijn niet in deze FAQ lijst opgenomen.

Inhoud

<i>info</i>	2
GROND	2
DRAINAGE	3
GEBOUWEN	5
WERKTUIGEN	7
V & V	10
BALANS	10
<i>Saldi A t/m Saldi V</i>	14
BEDRIJFSBEGROTING	15
FINANCIERINGSBEGROTING	18
BESPARINGEN EN LIQUIDITEIT	19
DE EINDBALANS	21
<i>Resultaten</i>	22
<i>Arbeid</i>	23
<i>Financiering</i>	26
<i>Privé en fiscus</i>	27
<i>Duurzame bedrijfsvoering</i>	28
<i>Financiering</i>	29
<i>Bedrijfsvergelijking</i>	34

INFO

Wat is de “rentevoet berekende rente”?

Onder berekende rente, wordt verstaan de kosten die gerekend worden voor het geld dat in een productiemiddel geïnvesteerd is. De redenering is dat je het geld ook had kunnen uitlenen, dan had je daar rente van ontvangen. Die opbrengst mis je dus wordt dat als kosten toegerekend aan het productiemiddel.

De rentevoet is de hoogte van de berekende rente. Dat is niet gelijk aan de rente die je ontvangt over geld dat je bij een bank vastzet. Bedenk dat bij een bank de te betalen rente altijd hoger is dan de rente die je ontvangt. Een redelijke schatting voor berekende rente is 1,5% tot 2% lager dan de rente die betaald moet worden voor een hypotheek. De omvang van het bedrag en de periode waarover het geld vastgezet wordt bepaald de hoogte van de rente.

GROND

Hoe hoog is de pachtprijs van de grond?

De pachtprijs van de grond is per regio vastgesteld. De bedragen staan vermeld in een boekje over pacht. “PACHT nieuwe normen, nieuwe regels” (uitgave LNV). Dat moet in de mediatheek staan. Je kunt pachtnormen ook op het internet vinden.

Hoe hoog zijn de waterschapslasten.

De hoogte van de waterschapslasten kun je het beste vragen aan je stagebieder of het waterschap.

Betaald een pachter waterschapslasten?

Een pachter betaald de helft van de waterschapslasten, de verpachter betaald de andere helft.

Wat is de berekende pacht?

De berekende pacht is de pacht die ontvangen zou worden als de grond verpacht zou worden. Deze waarde gebruik je bij de bedrijfsbegroting op pachtbasis.

Hoe hoog is de vrije verkeerswaarde van de grond?

De vrije verkeerswaarde van de grond kun je vaststellen aan de hand van de verkoopprijs van grond in de beurt. Deze prijzen kun je vinden in het Agrarischdagblad. Daarin staan verkoopprijzen van recent verkochte percelen en bedrijven.

Wat is de bedrijfswaarde van de grond?

De bedrijfswaarde is de waarde waarvoor de grond op de fiscale balans staat. Deze waarde vraag je dus niet aan je stagebieder. Je kunt deze het beste vaststellen door aan je stagebieder te vragen wat de gemiddelde waarde is van de grond als die in familie verband wordt overgedragen. De bedrijfswaarde is dus de waarde waar de grond in het verleden voor aangekocht of overgenomen is.

Welke rentevoet moet je gebruiken bij het vaststellen van de berekende rente van de grond?

Gemiddeld is de rentevoet $\pm 2,5\%$. Dit is ongeveer gelijk aan de berekende pacht. Omdat de pachtprizen de laatste jaren behoorlijk gestegen zijn klopt dat niet meer helemaal. De redenering is dat $2,5\%$ berekende rente ongeveer evenveel is als de betaalde pacht. Stel $\text{€ } 1.000$ pacht = ongeveer gelijk aan $2,5\%$ van de vrije verkeerswaarde. Dus $2,5\%$ van $\text{€ } 40.000 = \text{€ } 1.000$. De redenering is dat de **verpachter** door de waarde stijging van de grond ook opbrengsten realiseren kan. Grond is een waarde vaste investering. De waarde van de grond stijgt over een reeks van jaren altijd.

DRAINAGE

Hoe stel je de levensduur van de drainage vast?

Voor het berekenen van de bedrijfseconomische afschrijvingskosten moet je de levensduur van de drainage bepalen. Dat doe je door allereerst vast te stellen hoe lang de aanwezige drainage nog zal mee gaan. Dan stel je vast hoe lang de drainage er al ligt. De optelsom is de levensduur. Bedenk dat als de levensduur veel langer is dan 30 jaar, deze waarschijnlijk geen vervangingswaarde heeft omdat de drainage dan waarschijnlijk reëel gesproken niet vervangen zal worden. Een andere mogelijkheid is dat er hier en daar op het perceel tussen drainage wordt of is aangebracht (dus dat niet alle drainage in een keer vervangen wordt).

Hoe stel je de vervangingswaarde van de drainage vast?

De vervangingswaarde van de drainage stel je vast door te bepalen hoeveel het kost om de drainage nu te vervangen. Daarvoor kun je de KWIN raadplegen (wordt de drainage niet vervangen omdat deze geen functie heeft, dan is de vervangingswaarde nul). Het is altijd belangrijk om de vervangingswaarde in de praktijk te controleren. De KWIN is maar een richtlijn. In de praktijk zijn grote verschillen aanwezig.

Hoe bereken je de afschrijving per jaar van de drainage?

$$\frac{\text{vervangingswaarde}}{\text{levensduur}} = \text{afschrijving per jaar}$$

Hoe bereken je het afschrijvingspercentage per jaar van de drainage?

$$\frac{\text{afschrijving per jaar}}{\text{vervangingswaarde}} \times 100\% = \text{afschrijvingspercentage}$$

Let op, bij formules in rekenbladen hoeft je “x 100%” niet op te nemen als de opmaak van de cel de eigenschap procenten heeft.

Hoe bereken je de bedrijfswaarde van de drainage?

$$\text{vervangingswaarde} - (\text{afschrijving} \times (\text{leeftijd})) = \text{bedrijfswaarde}$$

De leeftijd is het berekeningsjaar (meestal het huidige kalenderjaar) minus het jaar van aanschaf.

De bedrijfswaarde is het bedrag waarvoor de drainage in de balans is opgenomen. Verwar dit begrip niet met de boekwaarde. De boekwaarde is de fiscale balanswaarde. Het gaat bij bedrijfsontwikkelingsplannen niet om de fiscale boekhouding maar om de bedrijfseconomische gegevens.

Hoe bereken je de rente (berekende rente kosten) van de drainage?

$$\text{gemiddeld geïnvesteerdvermogen} \times \text{rentevoet} = \text{rentekosten}$$

$$\frac{\text{vervangingswaarde}}{2} = \text{gemiddeld geïnvesteerdvermogen}$$

$$\frac{\text{vervangingswaarde}}{2} \times \text{rentevoet} = \text{rentekosten}$$

$$\text{vervangingswaarde} \times \text{rentevoet} \times 0,5 = \text{rentekosten}$$

$$\text{vervangingswaarde} \times \frac{\text{rentevoet}}{2} = \text{rentekosten}$$

Zorg dat je de afleiding begrijpt en zelf kunt beredeneren. Dan hoef je de formule niet uit het hoofd te leren. Bedenk dat de drainage geen restwaarde heeft. Bij de berekening wordt uitgegaan van het gemiddelde geïnvesteerde vermogen. Direct na de aanschaf is de waarde van de drainage gelijk aan de vervangingswaarde. Op het einde van de levensduur is de waarde van de drainage nul. De berekende rente stel je vast over de gemiddelde waarde van de drainage gedurende de levensduur. Dat is dan gelijk aan wat je ontvangen zou als je het geld niet in de drainage gestopt had maar uitgeleend had voor dezelfde rente als de rentevoet.

Hoe bereken je het rente percentage voor berekende rente van de drainage?

$$\frac{\text{rentekosten per jaar}}{\text{vervangingswaarde}} \times 100\% = \text{percentage rente}$$

$$0,5 \times \text{rentevoet} = \text{percentage rente}$$

Let op, bij formules in rekenbladen hoef je “x 100%” niet op te nemen als de opmaak van de cel de eigenschap procenten heeft.

Hoe bereken je de onderhoudskosten van drainage?

Met behulp van de KWIN stel je eerst het percentage onderhoud vast.

Vermenigvuldigen met de vervangingswaarde levert de jaarlijks onderhoudskosten op.

Bedenk dat de KWIN alleen een richtlijn is. In de praktijk kunnen grote verschillen bestaan.

Hoe bereken je het totale afschrijvingspercentage van alle drainage?

$$\frac{\textit{totale afschrijvingskosten}}{\textit{totale vervangingswaarde}} \times 100\% = \textit{percentage afschrijving}$$

Let op, bij formules in rekenbladen hoef je “x 100%” niet op te nemen als de opmaak van de cel de eigenschap procenten heeft.

Hoe bereken je het percentage rente van alle drainage?

$$\frac{\textit{totale rentekosten}}{\textit{totale vervangingswaarde}} \times 100\% = \textit{percentage rente}$$

Let op, bij formules in rekenbladen hoef je “x 100%” niet op te nemen als de opmaak van de cel de eigenschap procenten heeft.

Hoe bereken je het percentage onderhoud van alle drainage?

$$\frac{\textit{totale onderhoudskosten}}{\textit{totale vervangingswaarde}} \times 100\% = \textit{percentage onderhoudskosten}$$

Let op, bij formules in rekenbladen hoef je “x 100%” niet op te nemen als de opmaak van de cel de eigenschap procenten heeft.

GEBOUWEN

Hoe stel je de levensduur van de gebouwen vast?

Voor het berekenen van de bedrijfseconomische afschrijvingskosten moet je de levensduur van de gebouwen bepalen. Dat doe je door allereerst vast te stellen hoe lang het aanwezige gebouw nog zal meegaan. Dan stel je vast hoe lang het gebouw er al staat. De optelsom is de levensduur. Bedenk dat als de levensduur veel langer is dan 30 jaar, deze waarschijnlijk geen vervangingswaarde heeft omdat het gebouw dan waarschijnlijk reëel gesproken niet vervangen zal worden. Een andere mogelijkheid is dat het gebouw tussentijds gerenoveerd is. Een grondige renovatie is een vervangingsinvestering en brengt dus ook afschrijvingskosten met zich mee.

Hoe stel je de vervangingswaarde van een gebouw vast?

De vervangingswaarde van een gebouw stel je vast door te bepalen hoeveel het kost om het gebouw nu te vervangen. Daarvoor kun je de KWIN raadplegen (wordt het gebouw niet vervangen omdat het geen functie heeft, dan is de vervangingswaarde nul). In de praktijk wijkt de vervangingswaarde van de gebouwen vaak sterk af van de richtlijnen die in de KWIN gegeven worden. Dat komt door de vele verschillende uitvoeringsvormen en het grote

verschil in gebruikte materialen. Ook speelt de fundering een grote rol. Wel of niet heien maakt veel verschil uit.

Hoe bereken je de afschrijving per jaar van een gebouw?

$$\frac{\text{vervangingswaarde}}{\text{levensduur}} = \text{afschrijving per jaar}$$

Hoe bereken je het afschrijvingspercentage per jaar van een gebouw?

$$\frac{\text{afschrijving per jaar}}{\text{vervangingswaarde}} \times 100\% = \text{afschrijvingspercentage}$$

Let op, bij formules in rekenbladen hoeft je “x 100%” niet op te nemen als de opmaak van de cel de eigenschap procenten heeft.

Hoe bereken je de bedrijfswaarde van een gebouw?

$$\text{vervangingswaarde} - (\text{afschrijving} \times (\text{leeftijd})) = \text{bedrijfswaarde}$$

De leeftijd is het berekeningsjaar (meestal het huidige kalenderjaar) minus het jaar van aanschaf. Voor de bedrijfswaarde van de gebouwen is ook de uitleg die bij de drainage gegeven is van toepassing.

Hoe bereken je de rente (rente kosten) van een gebouw?

$$\text{gemiddeld geïnvesteerdvermogen} \times \text{rentevoet} = \text{rentekosten}$$

$$\frac{\text{vervangingswaarde}}{2} = \text{gemiddeld geïnvesteerdvermogen}$$

$$\frac{\text{vervangingswaarde}}{2} \times \text{rentevoet} = \text{rentekosten}$$

$$\text{vervangingswaarde} \times \text{rentevoet} \times 0,5 = \text{rentekosten}$$

$$\text{vervangingswaarde} \times \frac{\text{rentevoet}}{2} = \text{rentekosten}$$

Hoe bereken je het rente percentage voor berekende rente van een gebouw?

$$\frac{\text{rentekosten per jaar}}{\text{vervangingswaarde}} \times 100\% = \text{percentage rente}$$

$$0,5 \times \text{rentevoet} = \text{percentage rente}$$

Let op, bij formules in rekenbladen hoeft je “x 100%” niet op te nemen als de opmaak van de cel de eigenschap procenten heeft.

Hoe bereken je de onderhoudskosten van een gebouw?

Met behulp van de KWIN stel je eerst het percentage onderhoud vast.

Vermenigvuldigen met de vervangingswaarde levert de jaarlijks onderhoudskosten op. In de praktijk bestaan grote verschillen voor wat betreft de onderhoudskosten.

Hoe bereken je het totale afschrijvingspercentage van alle gebouwen?

$$\frac{\text{totale afschrijvingskosten}}{\text{vervangingswaarde}} \times 100\% = \text{percentage afschrijving}$$

Let op, bij formules in rekenbladen hoeft je “x 100%” niet op te nemen als de opmaak van de cel de eigenschap procenten heeft.

De woning staat apart op de balans. In de praktijk staat de woning en de ondergrond van de woning bijna altijd op de privé balans. Dat is op uitzonderingen na steeds vaker zo in de fiscale boekhouding.

In ieder geval brengt de woning nooit kosten voor het bedrijf met zich mee. In de bedrijfsbegroting staan dus nooit kosten van de woning!

Zorg dus dat je bij totaal tellingen de afschrijvingen, de rentekosten en de onderhoudskosten van de woning niet bij die van de gebouwen optelt!

Hoe bereken je het percentage rente van alle gebouwen?

$$\frac{\text{totale rentekosten}}{\text{vervangingswaarde}} \times 100\% = \text{percentage rente}$$

Let op, bij formules in rekenbladen hoeft je “x 100%” niet op te nemen als de opmaak van de cel de eigenschap procenten heeft.

Hoe bereken je het percentage onderhoud van alle gebouwen?

$$\frac{\text{totale onderhoudskosten}}{\text{vervangingswaarde}} \times 100\% = \text{percentage onderhoudskosten}$$

Let op, bij formules in rekenbladen hoeft je “x 100%” niet op te nemen als de opmaak van de cel de eigenschap procenten heeft.

WERKTUIGEN

Hoe stel je de levensduur van de werktuigen vast?

Voor het berekenen van de bedrijfseconomische afschrijvingskosten moet je de levensduur van een werktuig bepalen. Dat doe je door allereerst vast te stellen hoe lang het aanwezige werktuig nog zal meegaan. Dan stel je vast hoe lang het werktuig al gebruikt wordt. De optelsom is de levensduur. Bedenk dat als de levensduur veel langer is dan 15 jaar, deze waarschijnlijk geen vervangingswaarde heeft omdat het werktuig dan waarschijnlijk reëel gesproken niet vervangen zal worden. Een andere mogelijkheid is dat het werktuig tussentijds gereviseerd is. Een grondige revisie is een vervangingsinvestering en brengt dus ook afschrijvingskosten met zich mee. Het is ook mogelijk dat de machine of het werktuig wel

vervangen wordt maar dat het oude werktuig op het bedrijf in gebruik blijft vanwege de geringe inruilwaarde. Het is ook mogelijk dat er sprake is van een tweedehands vervangingswaarde. Nauwkeurig vaststellen van de vervangingswaarde is heel belangrijk omdat dit veel verschil kan uitmaken bij de totale werktuigkosten.

Hoe stel je de vervangingswaarde van een werktuig vast?

De vervangingswaarde van een werktuig stel je vast door te bepalen hoeveel het kost om het werktuig nu te vervangen. Daarvoor kun je de KWIN raadplegen of een dealer (wordt het werktuig niet vervangen omdat het geen functie heeft, dan is de vervangingswaarde nul). Bedenk dat ook een 2ehands vervangingswaarde mogelijk is als het werktuig niet nieuw gekocht wordt.

Hoe bereken je de afschrijving per jaar van een werktuig?

$$\frac{\text{vervangingswaarde} - \text{restwaarde}}{\text{levensduur}} = \text{afschrijving per jaar}$$

Hoe bereken je het afschrijvingspercentage per jaar van een werktuig?

$$\frac{\text{afschrijving per jaar}}{\text{vervangingswaarde}} \times 100\% = \text{afschrijvingsprecentage}$$

Let op, bij formules in rekenbladen hoeft je “x 100%” niet op te nemen als de opmaak van de cel de eigenschap procenten heeft.

Hoe bereken je de bedrijfswaarde van een werktuig?

$$\text{vervangingswaarde} - (\text{afschrijving} \times (\text{leeftijd})) = \text{bedrijfswaarde}$$

De leeftijd is het berekeningsjaar (meestal het huidige kalenderjaar) min het jaar van aanschaf.

Hoe bereken je de rente (rente kosten) van een werktuig?

$$\text{gemiddeld geïnvesteerdvermogen} \times \text{rentevoet} = \text{rentekosten}$$

$$\frac{\text{vervangingswaarde} + \text{restwaarde}}{2} = \text{gemiddeld geïnvesteerdvermogen}$$

$$\frac{\text{vervangingswaarde} + \text{restwaarde}}{2} \times \text{rentevoet} = \text{rentekosten}$$

Hoe bereken je het rente percentage voor berekende rente van een werktuig?

$$\frac{\text{rentekosten per jaar}}{\text{vervangingswaarde}} \times 100\% = \text{percentage rente}$$

$$\text{percentage gemiddeld geïnvesteerdvermogen} \times \text{rentevoet} = \text{percentage rente}$$

Let op, bij formules in rekenbladen hoeft je “x 100%” niet op te nemen als de opmaak van de cel de eigenschap procenten heeft.

Hoe bereken je de onderhoudskosten van een werktuig?

Met behulp van de KWIN stel je eerst het percentage onderhoud vast. Hierbij moet je rekening houden met de gebruiksintensiteit van de werktuigen. De onderhoudskosten bij een loonwerker zullen veel hoger zijn omdat dit meestal veel meer oppervlakte bewerkt dan bij een individuele bedrijf het geval is.

Vermenigvuldigen met de vervangingswaarde levert de jaarlijks onderhoudskosten op.

Hoe bereken je het totale afschrijvingspercentage van alle werktuigen?

$$\frac{\text{totale afschrijvingskosten}}{\text{vervangingswaarde}} \times 100\% = \text{percentage afschrijving}$$

Let op, bij formules in rekenbladen hoeft je “x 100%” niet op te nemen als de opmaak van de cel de eigenschap procenten heeft.

Hoe bereken je het percentage rente van alle werktuigen?

$$\frac{\text{totale rentekosten}}{\text{vervangingswaarde}} \times 100\% = \text{percentage rente}$$

Let op, bij formules in rekenbladen hoeft je “x 100%” niet op te nemen als de opmaak van de cel de eigenschap procenten heeft.

Hoe bereken je het percentage onderhoud van alle werktuigen?

$$\frac{\text{totale onderhoudskosten}}{\text{vervangingswaarde}} \times 100\% = \text{percentage onderhoudskosten}$$

Let op, bij formules in rekenbladen hoeft je “x 100%” niet op te nemen als de opmaak van de cel de eigenschap procenten heeft.

V & V

AKKERBOUW GEWASSEN

Wat zijn te velde staande gewassen?

De waarde van de te velde staande gewassen moet berekend worden omdat deze waarde op de balans komt te staan.

Te velde staande gewassen zijn dus gewassen die op het land staan bij het opstellen van de begin balans. De balansdatum is meestal het begin en einde van een kalenderjaar.

Voor de gewassen die op de balans datum op het land staan bereken je hoeveel kosten er gemaakt zijn voor het zaaizaad, de kunstmest e.d. die reeds zijn aangewend.

Het totale bedrag komt op de balans.

Van de andere gewassen die geteeld worden maak je tegelijk een overzicht zodat het bouwplan bekend is.

Wat zijn voorraden.

Onder voorraden wordt verstaan voorraden eindproduct en voorraden grondstof op de balans datum, dat is eind April.

Voorraden eindproduct zijn bijvoorbeeld consumptie aardappelen die nog aanwezig zijn, of uien.

Voorraden grondstof zijn bijvoorbeeld kunstmest of zaaizaad dat aanwezig is.

Wat zijn vorderingen?

Vorderingen zijn gelden die nog betaald moeten worden door debiteuren. Zoals consumptie aardappelen die reeds afgeleverd zijn maar nog niet zijn betaald.

Er kunnen ook vorderingen van crediteuren zijn.

Dat zijn rekeningen die nog betaald moeten worden. Dat zijn bijvoorbeeld rekeningen van bestrijdingsmiddelen die nog niet zijn voldaan.

BALANS

LENINGEN EN KREDIETEN

Hoe stel je vast welke leningen een stagebieder heeft?

Dat kun je niet vaststellen, want je mag daar niet naar vragen, dat zijn vertrouwelijke gegevens waar je niets mee te maken hebt. Voor het opstellen van een bedrijfsbegroting bij het maken van het ondernemersplan maakt het ook niets uit of je wel of niet op de hoogte bent van de schulden van de stagebieder.

Voor het maken van het ondernemersplan ga je zelf berekenen hoe hoog de leningen van de stagebieder zijn.

Het totale bedrag van de leningen is gelijk aan het balanstotaal van de bezittingen minus de herwaardering grond x 0,5.

Je moet dus eerst de debet zijde van de beginbalans maken voordat je dit kunt berekenen.

Het totale bedrag van de leningen is gelijk aan de “huidige schuld”. Het “oorspronkelijk bedrag” en “de looptijd” vul je niet in.

Het rentepercentage van de leningen schat je aan de hand van de huidige rente die banken voor hypotheek vragen. Dat kun je dus in de krant lezen.

De aflossing op de lening kun je vaststellen door te schatten hoe lang er nog afgelost zal moeten worden. Reëel gesproken hangt dat samen met hoe lang de ondernemer zijn bedrijf al heeft en hoe lang hij nog ondernemer zal zijn. Stel dat de ondernemer 45 jaar is en dat hij bij een leeftijd van 65 jaar wil stoppen. Normaal gesproken moet hij dan in 20 jaar zijn leningen kunnen aflossen. Dit gegeven kun je ook met een coach bespreken.

Wat is een rekening courant?

Een rekening courant is eigenlijk de privé rekening van het bedrijf. De ondernemer ontvangt hier het geld op dat afnemers aan hem betalen en hij verricht via deze rekening zijn betalingen aan leveranciers.

Voor een rekening courant is van te voren met de bank afgesproken wat het krediet maximum is. Dat is dus het bedrag waarvoor de ondernemer op de rekening rood mag staan. Tot dat bedrag mag de ondernemer geld opnemen en ook direct weer aflossen.

Bespreek het maximum krediet met de ondernemer. Bepaal de huidige schuld zelf en stel die vast op een bedrag ergens tussen de € 500 en € 5000.

Het rente percentage kun je niet gebruiken om de jaarlijkse rente kosten uit te rekenen. Dan moet je namelijk weten hoeveel debet rente er ontvangen wordt en hoeveel credit rente er betaald moet worden. Beide bedragen hangen sterk samen met het saldo van de rekening, dat wisselt over het algemeen zeer sterk in de loop van de tijd.

Probeer de jaarlijkse rente kosten van de rekening courant zo goed mogelijk te schatten.

Neem een bedrag tussen de € 250 en de € 750.

SAMENSTELLING VAN HET VERMOGEN DE BEGIN- EN EINDBALANS.

BEZITTINGEN

Voor welke waarde moet de grond op de balans opgenomen worden?

De bedrijfswaarde van de grond komt op de beginbalans te staan.

Wat is herwaardering grond?

Herwaardering grond is de vrije verkeerswaarde minus de bedrijfswaarde. Dat doen we op deze manier omdat we op de balans willen zien welk vermogen er in het totale bedrijf zit. Dat is van belang voor de krediet waardigheid en/of de leencapaciteit.

Wat is erfpachtrecht?

Erfpachtrecht is de waarde die het onroerendgoed vertegenwoordigd voor de ondernemer als hij het in erfpacht heeft.

Wat is de waarde van de drainage op de balans?

De waarde van de drainage op de balans is de bedrijfswaarde.

Wat is de waarde van de gebouwen op de balans?

De waarde van de gebouwen op de balans is de bedrijfswaarde.

Wat is de waarde van het woonhuis op de balans?

In feite hoort een woning alleen op de bedrijfsbalans thuis als het een echte bedrijfswoning is. Bijvoorbeeld een woning voor de bedrijfsleider. Dit is echter vooral fiscaal van belang.

Fiscaal staat de woning dus bijna altijd samen met de ondergrond op de privé balans. Op de

bedrijfseconomische balans nemen we de woning gewoon op voor de bedrijfswaarde. De reden daarvan is dat we op de balans willen zien welk vermogen er in het totale bedrijf zit. Dat is van belang voor de beoordeling van bijvoorbeeld de kredietwaardigheid en/of de leencapaciteit.

Wat zijn immateriële vaste activa?

Immateriële vaste activa zijn quota. Meestal het melkquotum en het suikerquotum. Soms zou dat ook nog het mestquotum kunnen zijn. De waarde hiervan mag je overleggen met je stagebieder. Bedenk vooraf dat je niet vraagt hoe groot de quota zijn, maar wat hij denkt dat normaal is (of gemiddeld) voor een bedrijf met dezelfde omvang. Dat doe je zo omdat je met de exacte omvang van het quotum niets te maken hebt. Dat zijn vertrouwelijke gegevens. Ook als jezelf hier anders over denkt dan nog heb je je te houden aan normen van goedfatsoen, hoffelijkheid en beleefdheid!

Wat zijn financiële vaste activa?

Dat kunnen zijn, aandelen, deelnemingen in andere bedrijven, beleggingen etc. Voor een agrarisch bedrijf betreft het vaak deelnemingen in coöperaties. Neem hier gewoon een fictief bedrag voor op in de balans als de stagebieder lid is van een coöperatie en hij met ledenkapitaal te maken heeft. Denk aan een bedrag tussen de € 500 en € 2500. De werkelijkheid kan hier sterk van afwijken, maar dat maakt voor het ondernemersplan in feite niet uit.

Wat zijn vlottende activa?

Dat zijn productie middelen die binnen één productiecycclus gebruikt of verbruikt worden. Melkkoeien of fokvee hoort daar eigenlijk niet onder. Voor het gemak stellen we ze voor deze situatie gelijk aan bv mestvarkens die hier duidelijk wel onder dit begrip vallen. Ook liquide middelen horen hier onder thuis. Liquide middelen zijn gelden die direct beschikbaar zijn voor het doen van betalingen.

Hoe hoog moet het bedrag van de Kas/bank/giro zijn?

Neem een fictief bedrag op tussen de € 500 en € 1500. De werkelijkheid kan hier sterk van afwijken, maar dat maakt voor het ondernemersplan in feite niet uit.

SCHULDEN

Hoe kom je aan het bedrag van de lang lopende schulden?

Dit is het bedrag van de huidige schuld dat berekend is bij de leningen en kredieten. N.B. het rekening courant krediet hoort hier niet bij!

Hoe hoog is het rekening courant krediet op de balans?

Het rekening courant krediet is vastgesteld bij de leningen en kredieten. Bedenk dat een positief bedrag bij leningen en kredieten een schuld is op de balans. Is het saldo van het rekening courant krediet positief dan is het een bezitting op de balans. Bij de leningen en kredieten staat dan een negatief bedrag!

Hoe hoog zijn de kortlopende schulden en de nog te betalen rekeningen op de balans?

Neem voor de kortlopende schulden een fictief bedrag op evenals bij de nog te betalen rekeningen. De werkelijkheid kan hier sterk van afwijken, maar dat maakt voor het ondernemersplan in feite niet uit.

Hoe bereken je het eigen vermogen op de balans?

Indien je niet instaat bent om het eigenvermogen op de beginbalans te berekenen, dan moet je met je coach overleggen of het wel zin heeft verder te gaan met deze opdracht. Als je deze kennis mist heb je een achterstand in het voorgaande traject opgelopen die je eerst moet inhalen.

SALDI A T/M SALDI V

SALDOBEREKENINGEN

Hoe kom je aan de juiste gegevens voor de saldoberekening?

De gegevens voor de saldoberekening moet je zo goed mogelijk verzamelen op je stagebedrijf. Zijn de noodzakelijke gegevens niet beschikbaar, dan kun je eventueel referentiebedragen uit de KWIN gebruiken. Zorg wel dat als je gegevens gebruikt waarvan je niet zeker bent of die juist zijn, of wanneer je gegevens uit de KWIN gebruikt, je daarvan een aantekening in de vorm van opmerkingen maakt. Later kun je dan gemakkelijk deze gegevens wijzigen als blijkt dat ze toch niet kloppen.

Moet je alle werkzaamheden zoals ploegen, zaaien etc. in de saldo berekening opnemen?

Nee, alleen w.d.d. dat betaald moet worden komt in de saldoberekening. In een saldoberekening staan de opbrengsten minus de toegerekende kosten. Alleen kosten die direct aan het gewas of de teelt toe te schrijven zijn worden opgenomen.

Hoe kom je aan de berekende rente?

Voor de berekende rente kun je het beste in de KWIN kijken welk bedrag er ongeveer voor gerekend wordt. Dat kun je iets aanpassen, afhankelijk van de kosten van pootgoed, meststoffen, bestrijdingsmiddelen etc. en de duur van de teelt. Kijk naar het bedrag in de KWIN, deel dat door de rentevoet en vul het antwoord als hoeveelheid in. De hoeveelheid is dus het gemiddeld geïnvesteerd vermogen aan grond- en hulpstoffen voor de teelt. De hoeveelheid vermenigvuldigd met de rentevoet levert het bedrag op.

Hoe bereken je de bewaarrente?

De bewaarrente is de Bruto-Opbrengst die bewaard wordt vermenigvuldigd met de tijd die het product bewaard wordt, en vermenigvuldigd met de rentevoet.

$$te\ bewaren\ bruto\ opbrengst \times \frac{bewaartijd\ in\ maanden}{12} \times rentevoet = bewaarrente$$

Wat is "SALDO PER HA E.M."?

Dat is kortweg het saldo eigenmechanisatie. Dit wordt gebruikt voor externe bedrijfsvergelijking. Het zijn de opbrengsten minus de toegerekende kosten (exclusief loonwerk).

Wat is "SALDO PER HA L.W."?

Dat is kortweg het saldo loonwerk. Dit wordt gebruikt als gegeven voor de bedrijfsbegroting. Het zijn de opbrengsten minus alle toegerekende kosten (inclusief loonwerk).

BEDRIJFSBEGROTING

Waar komen de gegevens vandaan voor het bovenste deel van de bedrijfsbegroting?

Voor het berekenen van het bedrijfssaldo moet je alle gegevens uit de saldoberekeningen samenvatten en optellen. Voor het invullen van het bovenste deel van de bedrijfsbegroting neem je de gegevens over uit de saldoberekeningen.

Hoe kom je aan de gegevens voor de berekende rente in de bedrijfsbegroting?

De berekende rente komt direct uit de saldo berekening. Per eenheid of %, is het bedrag aan berekende rente per ha uit de saldoberekening. Totaal wordt berekend door per eenheid of % te vermenigvuldigen met het aantal ha's van de teelt.

N.B. voor de melkveehouderij wordt de berekende rente van de veestapel praktisch altijd in de bedrijfsbegroting opgenomen onder de niet toegerekende kosten.

NIET TOEGEREKENDE KOSTEN

Hoe kom je aan de prijs voor gepachte grond + onderhoud?

Dat is de pachtsom gedeeld door de gepachte oppervlakte.

Hoe bereken je het bedrag voor gepachte gebouwen + onderhoud?

Dat bedrag kun je niet berekenen. Dat is de overeenkomst tussen pachter en verpachter. Daar zijn wel normen voor, maar om die toe te passen is weinig zinvol. Overleg dus met je stagebieder wat een gebruikelijke pacht prijs voor een vergelijkbaar bedrijf zou kunnen zijn. Dit geldt natuurlijk alleen in die gevallen waarin de stagebieder de gebouwen pacht. Zijn de gebouwen eigendom dan is er natuurlijk geen betaalde pacht.

N.B. als gebouwen gepacht worden dan zijn de kosten van het onderhoud voor de verpachter. Daarnaast kan het zijn dat de pachter toch met toestemming van de verpachter bijvoorbeeld een bewaarplaats heeft gebouwd. Dat is een pachters investering, de kosten van afschrijving, rente en onderhoud komen dan bij de gebouwen te staan. Als gevolg van pachters investeringen kan het heel goed zijn dat de pacht prijs verhoogd is. Dit is vergelijkbaar met drainage. Als de pachter de grond draineert dan is dat een pachters investering. De kosten zijn volledig voor de pachter. De waarde van de grond gaat omhoog en dus kan de verpachter een hogere pacht vragen.

Moet je voor grond- en waterschapslasten ook de hoeveelheid en prijs opnemen?

Ja de hoeveelheid x de prijs geeft het bedrag, dat moet kloppen.

Hoe bereken je de grondrente?

Grondrente bereken je alleen over grond die in eigendom is. De grondrente is de kadastrale oppervlakte x de bedrijfswaarde x de rentevoet. Stel de rentevoet op ongeveer 2,5%. Dat levert om en nabij de berekende pacht op.

Het advies is dus bereken de grondrente zodanig dat de vermenigvuldiging van rentevoet met de bedrijfswaarde van de grond, rond de berekende pacht uitkomt.

De kosten van grond zijn dan gelijk aan de niet gerealiseerde opbrengst van pacht.

Hoe bereken je de kosten van drainage op de bedrijfsbegroting?

De gedraineerde oppervlakte cultuurgrond x het gemiddeld geïnvesteerde vermogen per ha = de hoeveelheid. Het gemiddeld geïnvesteerde vermogen per ha is de totale vervangingswaarde van de drainage gedeeld door de totale gedraineerde oppervlakte. De prijs is de optelsom van het percentage afschrijving, het percentage berekende rente en het percentage onderhoud.

Bedenk goed dat door de pachter aangelegde drainage in gepachte grond ook hierbij moet worden opgeteld.

Hoe bereken je de kosten van machines, werktuigen en installaties op de bedrijfsbegroting?

Die bestaan ook uit drie onderdelen. De afschrijving, de berekende rentekosten en de onderhoudskosten.

Hoe bereken je de kosten van brandstof en smeermiddelen op de bedrijfsbegroting?

Zoek in de KWIN de normen op voor de brandstofkosten per ha, en vermenigvuldig die met de betaalde oppervlakte. Hoeveelheid is dus betaalde oppervlakte en prijs is de brandstofkosten per ha.

Omdat de brandstofkosten per gewas meestal meegenomen worden in de saldoberekening blijven hier slechts de niet toegerekende brandstofkosten over. In dat geval gaat het hier dus om de brandstofkosten die niet in de saldoberekeningen meegenomen zijn. De berekening verloopt dan anders. Van de totale brandstofkosten worden de kosten die in de saldoberekening meegenomen zijn afgetrokken. Wat overblijft wordt hier opgenomen als niet toegerekende kosten.

Hoe kom je aan de kosten Groenbemesting/kalk?

De kosten voor bemesting en organische stof waar alle gewassen van profiteren komen in de bedrijfsbegroting. Dat kan dus ook bijvoorbeeld kippenmest zijn die elders is aangekocht.

Het is ook mogelijk om een saldoberekening van groenbemesting te maken.

Alleen de kosten van bemesting die specifiek voor de teelt van een gewas aangewend worden komen in de saldoberekening van die teelt.

Wat is niet toegerekend loonwerk?

Dat zijn bijvoorbeeld loonwerk kosten voor het schoonmaken van de sloten.

N.B. drainage reinigen hoort daar niet bij want dat is meegerekend bij het onderhoud van drainage!

Wat is te betalen loon (vreemd)?

Dat zijn de loonkosten van werknemers die een vast contract voor een hele of een deeltijd baan bij het bedrijf hebben.

Kosten van tijdelijke hulp tijdens de oogst of de verzorging van een teelt horen in de saldoberekening thuis.

Hoe bereken je het te betalen loon (meewerkende kinderen)?

Dat kun je moeilijk berekenen, en ook niet vragen. Er zit dus niets anders op dan het zo goed mogelijk te schatten indien deze kosten van toepassing zijn.

Hoe hoog is het berekend loon ondernemer?

Daarvoor staan in de KWIN goed hanteerbare normen.

Bedenk wel dat het aantal vak x het berekend loon per vak (prijs) het bedrag moet opleveren.

Op welke wijze kun je het berekendloon meewerkende gezinsleden vaststellen.

Dat gaat door het aantal uren dat deze gezinsleden inbrengen te vermenigvuldigen met de loonkosten per uur. Het gaat enkel om berekendloon. Dus loon wat uitbetaald wordt hoort hier in mindering gebracht. Stel het totale berekende loon is € 15.000. Als hiervan € 5.000 uitbetaald wordt, dan blijft er dus maar € 10.000 berekendloon over wat hier opgenomen moet worden.

Hoe stel je de energiekosten vast?

Alleen de energiekosten die niet direct aan een gewas of een teelt zijn toe te rekenen komen in de bedrijfsbegroting. Energie kosten voor de bewaring van consumptie aardappelen komen dus in de saldoberekening consumptie aardappelen.

Alleen algemene energiekosten zoals bijvoorbeeld het stomen van grond (beter voorbeeld is er niet) komen op de bedrijfsbegroting.

Hoe bereken je algemene kosten?

In de KWIN staan goed bruikbare normen voor algemene kosten. Zoek het vaste bedrag op en vul dat in bij hoeveelheid en vul het variabele bedrag per ha in onder prijs. Tel bij het vaste bedrag op, de vermenigvuldiging van het variabele bedrag per ha x het aantal ha's en vul het totaal in bij bedrag.

FINANCIERINGSBEGROTING

GEZINSINKOMEN EN FISCALE WINST.

Wat is het netto bedrijfsresultaat?

Dat is gelijk aan het ondernemersoverschot.

Wat is gewaardeerde rente?

Dat is de optelsom van de totaal berekende rente uit de bedrijfsbegroting.

Wat zijn rente baten?

Dat is de ontvangen rente van spaarrekeningen, en andere tegoeden van het bedrijf waar debetrente over ontvangen wordt. Stel dit bedrag maar op € 0.

Wat zijn rente lasten?

Dat is de totaal betaalde rente voor geldleningen. Die moeten berekend zijn bij leningen en kredieten.

Wat is het financieringsresultaat?

Dat zijn de rente baten minus de rente lasten. (dus meestal een negatief bedrag)

Wat is berekende rente eigenvermogen?

Dat is de gewaardeerde rente + het financieringsresultaat. Meestal afgekort tot de gewaardeerde rente - de betaalde rente (dat zijn dus de rente lasten)

Wat zijn buitengewone baten en lasten?

Dat zijn eenmalige bijzondere ontvangsten of uitgaven vanwege bijvoorbeeld grondruil of andere transacties wat geen investeringen zijn. Het kunnen ook ontvangsten zijn van tijdelijke beleggingen. Dit soort posten spelen vaak een rol bij de vorming van een maatschap of een bedrijfsovername.

Wat is belast inkomen buitenom het bedrijf?

Dit is de beloning van de ondernemer of zijn echtgenote voor (neven)werkzaamheden buiten de onderneming, waar reeds inkomsten belasting over betaald is.

Wat is onbelast inkomen buitenom het bedrijf?

Dit is de beloning van de ondernemer of zijn echtgenote voor (neven)werkzaamheden buiten de onderneming, waar nog inkomsten belasting over afgedragen moet worden.

Wat is aanpassing kosten naar fiscaal?

Om de inkomsten belasting te kunnen berekenen, moet de fiscale bedrijfswinst bekend zijn. Om de fiscale bedrijfswinst te schatten wordt als basis het gezinsinkomen uit het bedrijf gebruikt. Dit gegeven moet dus omgerekend worden naar de fiscale bedrijfswinst. Dat gebeurt door een negatief of positief bedrag er bij op te tellen. Dit is de aanpassing kosten naar fiscaal. Hoe deze aanpassing berekend wordt, is of wordt uitgelegd in de les.

BESPARINGEN EN LIQUIDITEIT

Hoe bereken je de inkomsten belasting?

De inkomstenbelasting bereken je met het daarvoor bestemde rekenblad!.

De inkomsten belasting in box 1 kan eerst geschat worden op 20% tot 30% van de fiscale bedrijfswinst. Later bereken je de IB nauwkeurig via het daarvoor bestemde rekenblad.

Hoe bereken je de vermogens belasting en de overige belastingen?

Dit zijn de belastingen in box 2 en box 3. Deze kun je alleen exact berekenen als je zelf ondernemer bent, en dan nog met behulp van een goede accountant. Neem dus hier voorlopig geen bedragen op. Het is beter deze onderdelen van de inkomsten belasting voorlopig buiten beschouwing te laten dan een volledig verkeerde schatting op te nemen.

Hoe kom je aan de prive uitgaven?

Deze stel je vast met behulp van de KWIN en/of de gegevens van het NIBUD. De gegevens van het NIBUD zijn op het AOC in te zien.

Het gaat erom dat je een zo goed mogelijk beeld probeert te vormen van wat er normaal gesproken nodig is voor levensonderhoud. En de totale uitgaven ten laste van prive.

Met welke uitgaven voor vervangingsinvesteringen moet je rekening houden?

Enkel met de vervangingsinvesteringen voor machines en installaties moet je rekening houden. De vervangingsinvesteringen zijn gelijk aan de afschrijvingen. Andere vervangingsinvesteringen zijn pas aan de orde bij nieuwe plannen of ingrijpende veranderingen.

Hoe bereken je de vastleggingen?

Dit zijn de bedragen die langer dan een jaar buiten het bedrijf in beleggingen of andere investeringen vastgelegd worden. Neem hier een bedrag van € 0 voor op.

Hoe bereken je de deelnames?

Je kunt niet anders dan het bedrag wat de coöperatie inhoud op de uitbetalingen van de opbrengsten en toevoegt aan het ledenkapitaal schatten.

Neem een bedrag op dat tussen €50 en €500 ligt, of meer.

Wat zijn bijschrijvingen?

Dit zijn de investeringen (toe gerekende kosten) in meerjarige plantopstanden gedurende de periode dat de opbrengsten van deze opstanden lager zijn dan de investeringen in vlottende productiemiddelen. Dit is vooral bij hardfruit van belang en ook bijvoorbeeld bij zwarte bessen.

Het is in feite te vergelijken met de aanwas op een melkveehouderij bedrijf. Daar verwerken we de kosten voor de opfok van jongvee direct in de saldoberekening. De vervanging van melkkoeien vindt elk jaar plaats. Blijft de veestapel evengroot dan zijn het ook toegerekende kosten die een continue omvang hebben. Bij plantopstanden is dat dus niet zo. Daar berekenen we de toename van de waarde van de opstand in de vorm van bijschrijvingen.

Wat is toe- of afname liquide middelen?

Dit is het bedrag waarmee de liquide middelen van de beginbalans zullen toenemen of afnemen op de eindbalans. We verrekenen dit met het rekening courant krediet. Op deze manier houden we geen rekening met de toe- of afname van voorraden en vorderingen en ook niet met de eventuele wijziging van kortlopende schulden of nog te betalen rekeningen. We beschouwen, ten behoeve van de overzichtelijkheid, deze posten als ijzeren voorraad.

DE EINDBALANS

Hoe bereken je de waarde van vaste materiele activa op de eindbalans?

waarde beginbalans + vervanginginvesteringen - afschrijvingen - verkopen = waarde eindbalans

Hoe bereken je de deelnemingen op de eindbalans?

Bij de deelnemingen van de beginbalans tel je de toename op die onder vervangingsinvesteringen staat.

Hoe bereken je de vlottende activa op de eindbalans?

Deze beschouwen we als ijzeren voorraad, en blijven dus hetzelfde uitgezonderd de hoogte van het rekening courant krediet.

Hoe bereken je het rekening courant krediet op de eindbalans?

Dat is het rekening courant krediet van de begin balans + de toe- of afname liquide middelen. We gaan uit van een ijzeren voorraad. Ook nemen we aan dat de vorderingen op debiteuren en de vorderingen van crediteuren hetzelfde blijven op begin en eindbalans. Het verschil tussen de ontvangsten en uitgaven komt dan alleen voor rekening van het rekening courant krediet. Dit maakt het geheel niet 100% waarheid getrouw, maar wel overzichtelijk en goed controleerbaar.

Hoe bereken je de langlopende schulden op de eindbalans?

Schuld beginbalans + ontvangsten nieuwe leningen - aflossingen = schuld eindbalans

Hoe bereken je het eigenvermogen op de eindbalans?

eigenvermogen beginbalans + besparingen = eigenvermogen eindbalans

Hoe bereken je het balans totaal op van de eindbalans?

Zowel debet als credit is de optelling van alle balans posten het balanstotaal.

Het balans totaal van de credit en debet zijde op de eindbalans is niet gelijk, hoe komt dat?

Dat moet dus wel gelijk zijn. De oorzaak is verkeerde berekeningen. De oplossing is alle berekening van de financieringsbegroting en de eindbalans te controleren en zo nodig verbeteren. Zolang de eindbalans niet klopt heeft het geen zin verder te gaan met berekeningen. Een eindbalans die klopt is dus voorwaarde voordat er conclusies getrokken worden uit de gegevens.

RESULTATEN

Wat zijn kengetallen?

Kengetallen zijn verhoudingsgetallen die een geheel of een gedeelte van een bedrijf typeren en zich lenen voor vergelijking.

Het meest gebruikte kengetal is wel het saldo/ha gewas of bijvoorbeeld het saldo per koe per jaar.

Deze kengetallen gebruikt de ondernemer om zijn resultaten te vergelijken met voorgaande jaren en met andere bedrijven. Op deze manier kan de ondernemer afwijkingen opsporen. Als hij weet waar afwijkingen zitten kan hij die proberen te verbeteren.

Er zijn verschillende soorten kengetallen.

Het belangrijkste is dat de eenheid (zoals per/ha of per koe) altijd juist is. Kengetallen zonder juiste eenheid zijn niet vergelijkbaar.

Er zijn kengetallen van de bedrijfsvoering, en van de bedrijfsorganisatie.

Voorbeelden van kengetallen van de bedrijfsvoering zijn, suikeropbrengst bieten per ha of voeropbrengst per koe of de voederconversie van mestvarkens over een bepaalde periode.

Voorbeelden van kengetallen van de bedrijfsorganisatie zijn bewerkingskosten per ha gewas of de SO.

Er zijn technische kengetallen en economische kengetallen. Technische kengetallen geven de technische resultaten van een bedrijf weer.

Economische kengetallen geven de economische resultaten van een bedrijf weer.

Voorbeelden van technische kengetallen zijn, kg/n/ha of voederconversie of kg zaaizaad/ha of kg melk/koe of groei per dag.

Voorbeelden van economische kengetallen zijn, saldo/ha of voeropbrengst per melkkoe of de opbrengstprijis per big.

Hoe maak je een goed overzicht van kengetallen

Een overzicht maak je het beste in een rekenblad. Zet in de eerste kolom van een tabel alle relevante kengetallen van het bedrijf. In de kolommen daarnaast kunnen dan de gegevens komen te staan van vergelijkbare bedrijven.

Zorg dat je in de eerste kolom de kengetallen van boven naar beneden overzichtelijk rangschikt. Dat is van kengetallen die over het hele bedrijf gaan naar daaronder kengetallen per teelt of gewas. Wat erg belangrijk is, is dat je ervoor moet zorgen dat de kengetallen goed herleidbaar zijn. Je moet dus goed weten waar ze vandaan komen en hoe ze berekend zijn. Is dat niet het geval dan trek je later verkeerde conclusies.

ARBEID

Arbeidsbegroting

Hoe stel je een arbeidsbegroting op?

Een arbeidsbegroting kun je het beste laten zien in een grafiek. Daarvoor moet je eerst een tabel in een rekenblad maken. Maak een tabel met in de kolommen telkens een periode van een halve maand (dus horizontaal). Zet verticaal in de eerste kolom de werkzaamheden uit. Geef telkens per halve maand aan hoeveel uur de verschillende werkzaamheden vragen. Gebruik daarbij de normen uit KWIN (taaktijden). Maak van de tabel een grafiek in de vorm van een staafdiagram met gestapelde kolommen.

Loonkosten

Hoe bereken je het brutoloon?

Zoek de CAO op die van toepassing is en kijk welk brutoloon op jezelf van toepassing is.

Hoe bereken je het nettoloon.

Gebruik de onderstaande tabel om het nettoloon bij benadering te berekenen.

Premie % voor volks- en werknemersverzekeringen (schatting)		
Volksverzekeringen	Werkgever	Werknemer
AOW		16,5%
ANW		1,40%
AWBZ		9,60%
Totaal		27,50%
Werknemersverzekeringen	Werkgever	Werknemer
WAO	7,85%	
WW	4,15%	6,45%
ZFW	5,60%	1,20%
VUT	1,50%	0,80%
Vorstverlet	0,15%	
Totaal		8,45%

De bovenstaande tabel is oud en dient dus als voorbeeld. Op het internet kun je actuele gegevens vinden.

Hoe bereken je de loonkosten voor de werkgever?

Gebruik zo recent mogelijke gegevens van het internet om de loonkosten (bij benadering) te berekenen.

Arbo

Hoe kun je de arbeidsomstandigheden op een bedrijf beoordelen?

Hier moet je de kennis uit andere werkprocessen voor (KAM) gebruiken en toepassen.

Bewerkingskosten

Wat zijn bewerkingskosten?

Dat is de optelsom van de kosten die gemaakt worden om alle werkzaamheden te verrichten. De som dus van de kosten van de arbeid, de machines en werktuigen en het werk door derden.

Loonwerk eigenmechanisatie

Hoe bepaal je of een machine goedkoper is als je hem zelf hebt of als je de loonwerker inschakelt.

Dat doe je door het omslag punt te berekenen tussen loonwerk en eigenmechanisatie.

$$L.W.kosten / ha \times aantal ha, s = L.W.kosten\ totaal \times variabele\ kosten\ eigen\ trek\ ker / ha \times aantal ha, s$$

$$omslagpunt(aantal\ ha, s) = \frac{L.W.kosten\ totaal}{L.W.kosten\ per\ ha - variabele\ kosten\ eigen\ trek\ ker\ per\ ha}$$

Uurloon ondernemer

Hoe stel je het uurloon van de ondernemer vast?

De arbeidsopbrengst is de beloning van de ondernemer voor zijn verrichte arbeid. Uit de arbeidsbegroting is bekend hoeveel tijd de ondernemer in zijn bedrijf moet steken. Deze twee gegevens op elkaar delen levert als uitkomst de arbeidsopbrengst per uur op. Door te kijken welke gevolgen meer of minder loonwerk heeft voor de kosten en de tijd die het bespaart is goed vast te stellen wat het resultaat is voor de beloning per uur. Bedenk wel dat meer loonwerk dus meer loonwerk kosten met zich meebrengt en dat de kosten van eigen mechanisatie dalen. Meer loonwerk kan ook lagere kosten van vreemde arbeid opleveren. Meer loonwerk kan ook minder arbeid voor de ondernemer opleveren.

Conclusie's

Hoe beoordeel je de inzet van meer of minder loonwerk?

Dat kan alleen goed als je de bewerkingskosten gaat vergelijken. Daarnaast kunnen andere factoren een rol spelen zoals samenwerking met andere bedrijven en/of de kwaliteit van het werk en/of de tijdigheid van de bewerkingen. De vraag is hier niet of je nu direct een machine moet opruimen of aanschaffen. Dat is een volgend vraagstuk. Het gaat erom op langere termijn te beoordelen of meer of minder

loonwerk een betere arbeidsopbrengst oplevert. Een volgende vraag is wanneer je dan een machine aan de kant moet doen of juist moet aanschaffen.

FINANCIERING

Wat is een liquiditeitsbegroting?

Dat is een overzicht per halve maand van de ontvangsten en uitgaven. Let op niet de kosten of de opbrengsten maar de ontvangsten en de uitgaven! Daarmee kun je zien of je altijd op tijd je schulden of rekeningen kunt betalen.

In het rekenblad moet je invullen wanneer die ontvangsten en uitgaven betaald worden. In het rekenblad wordt bij het tabblad Liquiditeitsbegroting alles verzameld. De gegevens worden voor elke week in de grafiek geplaatst. Het saldo toename liquide middelen op de financieringsbegroting en het overzicht van ontvangsten en uitgaven moet gelijk zijn. Het saldo van de rekening courant in de grafiek moet kloppen met de begin- en eindbalans.

Wat is een dupontschema?

Daar staan voorbeelden van bij bronnen en links. Er is ook veel informatie over te vinden op het internet. Het schema laat zien hoe vanuit kengetallen van de balans en kengetallen van de verlies en winst rekening de rendementen van eigen-, totaal- en vreemd vermogen bepaald worden. Dat werkt makkelijker dan met behulp van verschillende formules.

Hoe maak je een dupontschema?

Gebruik het voorbeeld dat bij Bronnen en links staat.

Maak het schema in op een nieuw tabblad in het rekenblad van managen en ondernemen.

Welke kengetallen belangrijk zijn en hoe je ze moet toepassen en gebruiken komt uitgebreid aan de orde in de les.

Zelf verzamel je de kengetallen in een rekenblad. Daarvoor krijg je een voorbeeld uitgereikt. Van de verschillende rekenbladen blijf je steeds hetzelfde overzicht van kengetallen gebruiken. Je hebt dus altijd in één overzicht de kengetallen van alle verschillende rekenbladen. Doe je het anders, dan verlies je het overzicht.

PRIVÉ EN FISCUS

Gezinsbudget

Hoe stel je een gezinsbudget vast?

Dat doe je in ieder geval niet door aan de ondernemer te vragen hoeveel hij voor privé nodig heeft!

Het gezinsbudget bepaal je nauwkeurig door het “Budget handboek “ van het nibud (nationaal instituut voor budetvoorlichting) te raadplegen. Daarnaast kun je de KWIN raadplegen, maar daar staan meer globale normen in.

Vergeet niet dat de inkomsten belasting ook tot de privé uitgaven behoort.

Inkomsten belasting

Hoe stel je de inkomstenbelasting vast?

Eerst bepaal je het inkomen in box1. Daar gaan nog enkele aftrekposten af, en dan moet daar het geldige percentage belasting over afgedragen worden. Bedenk dat de belastingheffing per persoon plaatsvindt. Bij meerdere ondernemers moet dus eerst het juiste inkomen per ondernemer vastgesteld worden. Voor box1 neem je het fiscaalgezinsinkomen als uitgangspunt. Het kan zijn dat de ondernemer in een man vrouw maatschap zit. Daar moet je dan dus ook rekening mee houden.

DUURZAME BEDRIJFSVOERING

F 1 Mineralenbalans

Hoe stel je een mineralen balans op?

Dat doe je volgens de geldende normen. Hier moet je dus kennis en gegevens uit andere deelkwalificaties gebruiken. (bemestingsplan, organischestofbalans)

F 2 Gewasbescherming

Hoe kun je uitzoeken of de gewasbescherming al dan niet milieuvriendelijker is uit te voeren?

Daarvoor maak je een overzicht van de milieubelasting (aan de hand van de milieubelastingspunten) van het huidige middelen gebruik. Vervolgens ga je middelen vervangen zodanig dat de milieubelasting lager wordt. Dan stel je vast hoeveel dat duurder of goedkoper is.

F 3 Milieuzorg

Hoe beoordeel je de milieubelasting van het bedrijf?

Over de gewasbeschermingsmiddelen heb je al een oordeel gevormd. Het gaat dus om milieuzorg in algemene zin. Daarvoor kun je een milieubelasting inventarisatie maken. Hierbij kun je dus gegevens en kennis van andere deelkwalificaties gebruiken.

FINANCIERING

G 2 Stille reserves

Wat is stille reserve?

Dat is het verschil tussen de fiscale boekwaarde en de werkelijke waarde, dus de vrije verkoop waarde.

Waarom is stille reserve belangrijk?

Stel dat je een hectare grond hebt. Als die op de fiscale balans staat voor bijvoorbeeld € 20.000. De vrije verkoop waarde is veel hoger bijvoorbeeld € 50.000. Dan is de stille reserve € 30.000. Indien je die grond verkoop moet je over € 30.000 belasting betalen want dat is winst. Je moet dan ongeveer € 15.000 van je winst afdragen. Indien je de grond niet wil verkopen maar je een bedrijf wil beginnen dan kun je geld lenen bij de bank. Je hebt immers € 30.000 stille reserve. Stille reserve verhoogt dus de krediet waardigheid van een bedrijf.

Hoe bereken je de stille reserve?

Die kun je van je stagebedrijf niet berekenen want je hebt niets te maken met de fiscale boekhouding.

Je kunt de stille reserve in de grond en gebouwen wel schatten als je er vanuit gaat dat de fiscale boekwaarde gelijk aan de bedrijfswaarde in de berekeningen die je gemaakt hebt. Voor de machines en werktuigen kun je de fiscale boekwaarde berekenen. Je neemt dan aan dat de machines in 5 jaar fiscaal afgeschreven worden. Als je dat weet kun je ook de fiscale boekwaarde berekenen. Als je aanneemt dat de bedrijfswaarde die je vastgesteld hebt aan de hand van de vervangingswaarde niet al te veel afwijkt van de vrije verkoopwaarde, dan kun je de stille reserve bepalen.

In een bedrijf kunnen verschillende stille reserves zitten, maar de belangrijkste heb je hier wel vastgesteld.

G 3 Financiële kengetallen

Wat zijn financiële kengetallen?

Dat zijn kengetallen over de rentabiliteit. De rentabiliteit van het totale vermogen en de rentabiliteit van het eigenvermogen.

Kengetallen over de liquiditeit. Het quick ratio en het current ratio. En het beschikbare werkkapitaal.

En kengetallen van de solvabiliteit. De hoeveelheid eigenvermogen.

Hoe bereken je de rentabiliteit van het totale vermogen?

$$\frac{\text{opbrengst totaal vermogen}}{\text{totaal vermogen}} \times 100\% = \text{rendement eigenvermogen}$$

$$\frac{\text{ondenemersoverschot} + \text{berekenderente totaal vermogen}}{\text{totaal vermogen}} \times 100\% = \text{rendement totaal vermogen}$$

Hoe bereken je de rentabiliteit van het eigen vermogen?

$$\frac{\text{opbrengst eigenvermogen}}{\text{eigenvermogen}} \times 100\% = \text{rentabiliteit eigenvermogen}$$

$$\frac{\text{ondernemersoverschot} + \text{berekenderente eigenvermogen}}{\text{eigenvermogen}} \times 100\% = \text{rentabiliteit eigenvermogen}$$

Hoe bereken je het current ratio?

$$\frac{\text{vlottende productiemiddelen}}{\text{kort lopende schulden}} = \text{current ratio}$$

Hoe bereken je het quick ratio?

$$\frac{\text{vlottende productiemiddelen} - \text{voorraden}}{\text{kort lopende schulden}} = \text{quick ratio}$$

Hoe bereken je het werkkapitaal?

$$\text{lang beschikbaar vreemdvermogen} - \text{lang vastliggend vermogen} = \text{werkkapitaal}$$

Hoe bereken je de solvabiliteit?

$$\frac{\text{eigen vermogen}}{\text{totaal vermogen}} \times 100\% = \text{solvabiliteit}$$

G 4 Rentabiliteit

Hoe beoordeel je de rentabiliteit?

De rentabiliteit kun je het beste vergelijken met rente die je kunt ontvangen als je het zelfde vermogen meerdere jaren waarde vast belegt (dus met weinig risico)

Bij kengetallen van liquiditeit en solvabiliteit moet je bij de beoordeling altijd rekening houden met verschillen tussen begin- en eindbalans. Beter een matige liquiditeit en/of solvabiliteit die beter wordt, dan een goed solvabiliteit en/of liquiditeit die slechter wordt.

G 5 Beoordeling financiering

Hoe beoordeel je de financiering?

Je moet daarbij altijd naar drie aspecten kijken.

De rentabiliteit

De solvabiliteit

De liquiditeit

Daarnaast moet je ook nog controleren of het vreemde vermogen niet te duur is.

Bij de rentabiliteit moet je altijd ook de winstgevendheid beoordelen. Indien het verteerbaar inkomen onder modaal licht moet je de vraag stellen of dat acceptabel is. Zo moet je ook kijken of er besparingen zijn, en of die voldoende hoog zijn om vermogen op te bouwen.

H Risicobeheer

H 1 Risico's

Wat zijn risico's?

Risico's zijn onverwachte en onvoorziene gebeurtenissen die schade opleveren voor het bedrijf. Het inkomen uit het bedrijf kan daardoor verminderen en de continuïteit van het bedrijf kan in gevaar komen.

Om welke risico's gaat het bij een bedrijf?

De risico's zijn in drie groepen in te delen.

Risico's betreffende goederen. Onroerende goederen en roerende goederen.

Risico's van vermogen.

Risico's van personen.

Hoe weet je of de ondernemer voldoende de risico's van personen beperkt heeft zodat de continuïteit van het bedrijf en het inkomen niet in gevaar komt.

Dat moet je in twee dingen splitsen. Dat zijn de veiligheid en AOV. De veiligheid kun je checken met een checklist van de "Federatie van Onderlinge Verzekeringsmaatschappijen in Nederland". De Arbeid Ongeschiktheid Verzekering moet bij een zelfstandigondernemer het risico beperken bij ziekte. Dit laatste kun je bespreken met je stagebieder in algemene zin. Je hebt niets met de inhoud van polissen te maken maar je kunt wel bespreken hoe je stagebieder het een en ander geregeld heeft.

H 2 Verzekeringen

Hoe weet je of de risico's voldoende gedekt zijn door verzekeringen?

Daar moet je specialist voor zijn om dat goed te kunnen beoordelen. Hier is het de bedoeling dat je aan de hand van de onderwerpen uit de preventiecontrolelijst nagaat welke risico's gedekt zijn door verzekeringen. Zo kun je er achter komen of er bepaalde zaken niet verzekerd zijn terwijl dat misschien wel wenselijk is. Dat kun je dus bespreken met je stagebieder.

H 3 Veiligheidsaspecten

Hoe beoordeel je het bedrijf op veiligheidsaspecten?

Dat doe je met behulp van de preventiecontrolelijst. Daaruit moet je een samenvatting maken van wat goed is en wat voor verbetering in aanmerking komt.

K Samenvatting rapport met belangrijkste conclusies en aanbevelingen

Hoe maak je het totale rapport of ondernemersplan?

Dat doe je volgens onderstaande algemene richtlijnen

Schriftelijke rapportage

Het schrijven van een wat groter verslag, een rapport of een werkstuk gebeurt volgens een vaste, algemeen gangbare indeling.

Voorblad; dit is de buitenkant, het kaft, van het werkstuk. Hoe het uiterlijk is vorm gegeven is niet voorgeschreven, wel wat er op moet. In dit geval is dat het volgende:

- * naam van het **project**
- * **bedrijfstak**/productierichting
- * naam van de **maker(s)** van het werkstuk + klas
- * naam van de stagebedrijven/**stagebieders**
- * naam van de **onderwijsinstelling**
- * **plaats en datum**

Voorwoord; hierin komt een kort overzicht van de “voorgeschiedenis” van het werk en een blijk van erkentelijkheid aan degenen die geholpen hebben bij het werk. Denk hierbij met name aan de stagebieders en overige informatie-verstrekkers.

Inleiding; hier komt te staan wie, waarom en waarvan c.q. waarover dit verslag geschreven heeft. De maker van het verslag brengt hier met name het stagebedrijf in beeld zodat de lezer daar een indruk van krijgt.

Inhoudsopgave met bladzij-aanduiding.

De eigenlijke **inhoud**, verdeeld over meerdere **hoofdstukken**. Het laatste hoofdstuk is de plaats voor de eindpresentatie met de hand-outs.

Samenvatting waarin de belangrijkste conclusies worden getrokken, aanbevelingen kunnen worden gedaan en een korte vooruitblik kan plaatsvinden.

Lijst van gebruikte **afkortingen** met uitleg en toelichting van het begrip.

Literatuur-opgave/**bronvermelding** en **bijlagen**.

Tijdverantwoording (overzicht van tijdsbesteding per leerling gedurende de uitvoering van het certificaat managen) per week. Dit kan het beste in de vorm van een **dagboek rapport**.

Dit houdt in: een omschrijving in enkele regels van elke lesdag over wat er gedaan en gemaakt is.

Hoe maak je de belangrijkste conclusie's en samenvatting?

Bij elk onderwerp heb je kort de belangrijkste zaken samengevat en conclusie's vastgesteld.

Deze ga je verzamelen en bewerken tot de samenvatting van het totale verslag. Daarbij moet je weer kiezen tussen belangrijke en minder belangrijke zaken zodanig dat de samenvatting leesbaar wordt en niet te lang is.

L Presentatie in “power point” van het rapport.

BEDRIJFSVERGELIJKING

Hoe maak je een bedrijfsvergelijking?

Een bedrijfsvergelijking start met een goed overzicht van relevante kengetallen.

Als in een tabel in de eerste kolom de kengetallen van het stagebedrijf staan dan kun je in de kolommen daarnaast kengetallen van vergelijkbare bedrijven zetten. Je kunt dan snel zien welke kengetallen sterk van elkaar verschillen. Zo kun je sterke- en zwakke kanten van het bedrijf opsporen.

Hoe kom je aan gegevens van vergelijkbare bedrijven?

Die kun je vinden bij het LEI dat van vele bedrijfstakken de gegevens op het internet publiceert. Daarnaast maak je gebruik van Face-IT. Hiermee haal je gegevens uit de database van het LEI.

Sterke- en zwakke kanten

Hoe spoor je sterke- en zwakke kanten van een bedrijf op?

Dat doe je met behulp van de bedrijfsvergelijking.

Begin met het beoordelen van de kengetallen die betrekking hebben op het hele bedrijf. Met name de kengetallen die afgeleid zijn van de bedrijfsbegroting en de financieringsbegroting zijn in eerste instantie belangrijk.

Op de tweede plaats komen de kengetallen die betrekking hebben op de bedrijfsvoering. Dus de saldi en de andere kengetallen die daaruit af te leiden zijn.

Bedenk dat wijzigingen in kosten of opbrengsten in de saldo berekeningen sneller kunnen plaats vinden dan wijzigingen in de bedrijfsorganisatie. Wijzigingen in de niet toegerekende kosten (de bedrijfsorganisatie) zijn veel minder snel te realiseren.

Beoordeling bedrijfseconomische situatie

Hoe beoordeel je de bedrijfseconomische situatie?

Op drie punten, de rendabiliteit, de solvabiliteit en de liquiditeit.

Wat is rendabiliteit?

Dat is de winstgevendheid. Een bedrijf is rendabel als er een positief ondernemersoverschot is.

Wat is liquiditeit?

Dat is het vermogen van het bedrijf om de schulden op tijd te kunnen betalen. Er moet dus voldoende geld aanwezig zijn om alle rekeningen te kunnen voldoen. Dat kan als positief beoordeeld worden als er over een heel jaar gezien een toename is van liquide middelen. Dat wil dus niet zeggen dat er altijd een positief saldo op de rekening courant staat.

Wat is solvabiliteit?

Dat is de verhouding tussen eigen vermogen en vreemd vermogen. Of anders gezegd hoeveel eigen vermogen er in het bedrijf zit.

Als de solvabiliteit hoger is dan 25% - 30% is dat geen probleem. Boven de 50% is dat goed. Boven de 75% - 80% is het hoog.

B 9 Toekomstvisie

Hoe kom je te weten of het bedrijf ontwikkelingsmogelijkheden heeft?

Je stagebieder heeft als ondernemer altijd gedachten over hoe hij zal proberen zijn bedrijf de komende jaren voort te zetten.